

Sygn. akt II CSK 410/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 września 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Szanciło (przewodniczący)

SSN Jacek Grela (sprawozdawca)

SSN Joanna Misztal-Konecka

w sprawie z powództwa A. K. i J. K.

przeciwko Skarbowi Państwa - Państwowemu Gospodarstwu Leśnemu Lasom
Państwowym Nadleśnictwu P.

o odszkodowanie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 19 września 2019 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 7 lutego 2018 r., sygn. akt I ACa (...),

- 1. odrzuca skargę kasacyjną w części, tj. w punkcie I. 2;**
- 2. uchyla zaskarżony wyrok w części, tj. w punktach: I. 1 i 3 oraz III. i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 17 lutego 2017 r. w sprawie z powództwa A. K. i J. K. przeciwko Skarbowi Państwa - Państwowemu Gospodarstwu Leśnemu Lasy Państwowe Nadleśnictwo P. o zapłatę kwoty 450.000 zł, Sąd Okręgowy w P. oddalił powództwo oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania i kosztach sądowych.

Sąd pierwszej instancji ustalił m.in., że obiekt budowlany pod nazwą Leśniczówka W. stanowi własność Nadleśnictwa P. Został oddany do użytkowania 15 sierpnia 1967 r. Powód jest pracownikiem Nadleśnictwa P. W dniu 2 kwietnia 1996 r. otrzymał od swego pracodawcy przydział mieszkania służbowego w postaci Leśniczówki W. W tym samym dniu została zawarta pomiędzy powodem a Nadleśnictwem P. umowa najmu budynku leśniczówki. Powód zamieszkał w nim wraz z żoną J. K. i synem.

Przed oddaniem budynku do użytku powoda, to jest w 1995 r., budynek przeszedł kapitalny remont, obejmujący m.in. wykonanie nowej instalacji elektrycznej przez wyspecjalizowane przedsiębiorstwo. W dniu 30 grudnia 1995 r. miał miejsce odbiór robót w zakresie wykonania instalacji elektrycznej z udziałem inspektora nadzoru. Strona pozwana, jako właściciel leśniczówki, zlecała uprawnionym podmiotom przeprowadzanie okresowych przeglądów technicznych budynku. Przegląd obejmował również ocenę stanu instalacji elektrycznej. Ostatni taki przegląd miał miejsce 25 października 2008 r. i został wykonany przez uprawnionego elektryka. Badania i pomiary wykonane w październiku 2008 r. zachowały swą ważność do 24 października 2013 r. W październiku 2001 r. oraz w maju 2012 r. w budynku leśniczówki miały miejsce awarie zasilania elektrycznego.

W dniu 23 stycznia 2013 r. doszło do pożaru leśniczówki. Z opinii biegłych wynikało, że pożar mógł powstać od przegrzania się utlenionych metalowych połączeń przewodów elektrycznych i że przyczyną pożaru była wada instalacji elektrycznej, wynikająca z utlenienia się tych połączeń.

Prawomocnym wyrokiem z 2 czerwca 2014 r. Sąd Rejonowy w R. uznał W. O. za winnego tego, że w dniu 18 maja 2012 r. w miejscowości W., będąc uprawnionym do prowadzenia dozoru eksploatacji prac kontrolno-pomiarowych

urządzeń elektrycznych, poświadczył nieprawdę w protokołach kontroli i pomiaru rezystencji izolacji urządzeń elektrycznych, to jest czynu z art. 271 § 1 k.k. i za to wymierzył mu karę 6 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszaniem jej wykonania na okres próby 2 lat.

Spalona leśniczówka została rozebrana w kwietniu 2014 r.

Pismem z 20 lutego 2014 r. pełnomocnik powodów zgłosił do strony pozwanej oraz Towarzystwa Ubezpieczeń (...) w L. szkodę na mieniu, obejmującą zniszczone wskutek pożaru rzeczy, stanowiące własność powodów, a znajdujące się w budynku leśniczówki. Zażądał wypłaty odszkodowania w kwocie 450.000 zł. Pismem z 12 marca 2014 r. nadleśniczy Nadleśnictwa P. odmówił wypłaty odszkodowania, powołując się na to, że budynek leśniczówki posiadał, na dzień zaistnienia pożaru, aktualny przegląd i pomiar instalacji elektrycznej.

Sąd Okręgowy przyjął, że ewentualna odpowiedzialność Skarbu Państwa winna opierać się na podstawie art. 415 k.c. Jednocześnie wskazał, że strona pozwana zleciła wykonanie zarówno instalacji elektrycznej, jak i jej okresowych kontroli uprawnionym podmiotom, za których nie ponosi odpowiedzialności - art. 429 k.c.

W świetle tego przepisu powierzający wykonanie czynności innej osobie może uwolnić się od odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez sprawcę przy wykonywaniu powierzonej czynności, wykazując dwie okoliczności ekskulpacyjne: brak winy w wyborze oraz powierzenie wykonania czynności osobie, przedsiębiorstwu, zakładowi, które w zakresie swej działalności zawodowej trudnią się wykonywaniem takich czynności. Skoro strona pozwana powierzyła wykonanie instalacji elektrycznej oraz przeprowadzanie jej okresowych kontroli uprawnionym, profesjonalistom podmiotom, to dla przypisania jej odpowiedzialności w tym zakresie, powodowie musieliby wykazać winę w wyborze po stronie powierzającego, czego nie uczynili.

Sąd pierwszej instancji podkreślił, że brak podstaw odpowiedzialności strony pozwanej czynił zbędne prowadzenie postępowania co do wyceny majątku powodów (art. 227 k.p.c.). Z tej przyczyny Sąd pominął przy ustalaniu stanu faktycznego dowody dotyczące majątku powodów, który spłonął w czasie pożaru

oraz wartości tego majątku. Jednakże w zakresie wyceny trofeów myśliwskich, Sąd pierwszej instancji podzielił w całości zarzuty zawarte w piśmie procesowym strony pozwanej z 10 maja 2016 r.

W wyniku rozpoznania apelacji powodów, Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z 7 lutego 2018 r. zmienił zaskarżone orzeczenie i zasądził od pozwanego solidarnie na rzecz powodów kwotę 442 769 zł, odmiennie rozstrzygnął o kosztach procesu i kosztach sądowych, oddalił apelację w pozostałym zakresie oraz orzekł o kosztach sądowych poniesionych w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd drugiej instancji podkreślił, że ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy w zakresie okoliczności, które były istotne w rozumieniu art. 227 k.p.c. dla rozstrzygnięcia sprawy, są prawidłowe. Sąd Apelacyjny uznał je za własne, w pełni dzieląc ocenę zebranego w sprawie materiału dowodowego, która odpowiadała kryteriom z art. 233 § 1 k.p.c.

Sąd ad quem nie podzielił natomiast dokonanej przez Sąd pierwszej instancji oceny prawnej. Jego zdaniem Sąd Okręgowy dopuścił się obrazy przepisów prawa materialnego poprzez błędne ustalenie odpowiedzialności pozwanego, pominąwszy treść art. 474 k.c., a także powiązane z nim art. 471 k.c. - 473 k.c. Sąd drugiej instancji zważył, że art. 474 k.c. nie stanowi samodzielnej podstawy odpowiedzialności i odsyła w zakresie jej przesłanek do art. 471 - 473 k.c. Za działania osób trzecich dłużnik odpowiada, jak za działanie własne, co oznacza, że wymagania stawiane osobie trzeciej będą takie same, jakie byłyby stawiane dłużnikowi, gdyby wykonywał zobowiązanie osobiście. Dłużnik odpowiada więc za takie zachowania osób trzecich, które jemu mogłyby być przypisane jako zawinione, gdyby sam wykonywał zobowiązanie. Skoro zatem pozwany do wykonywania prac demontażowych i instalacyjnych w zakresie elektrycznym, posłużył się firmą zewnętrzną, a więc osobą trzecią, od odpowiedzialności za szkodę mógłby się zwolnić wykazując, że niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania było spowodowane okolicznościami, za które nie ponosi odpowiedzialności, a dokładniej - okolicznościami, które wyłączałyby jego odpowiedzialność, gdyby sam zobowiązanie wykonywał. W ustalonym stanie faktycznym przyjęto, że pozwany nie wykazał żadnych okoliczności, które wyłączałyby jego odpowiedzialność względem

wierzycieli (powodów). Na podstawie zawartej umowy najmu pozwany miał dbać o wynajęty obiekt, a także w ramach wzajemnych, niekwestionowanych uzgodnień dokonać remontu i kontroli określonych urządzeń, do wykonania których to prac posłużył się firmą zewnętrzną. Pracownicy tej firmy podczas wykonywania remontu leśniczówki w 1995 roku nieprawidłowo zabezpieczyli instalację elektryczną, co w konsekwencji wywołało pożar w wynajmowanym budynku, który ostatecznie został rozebrany.

Podsumowując, w ocenie Sądu drugiej instancji, ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego nie wynika, by Nadleśnictwo P. nie wywiązywało się ze swoich obowiązków właścicielskich w zakresie dbałości o prawidłowy stan techniczny i bezpieczeństwo instalacji elektrycznej w leśniczówce W. Zarzuty stawiane zaskarżonemu wyrokowi w tym zakresie są nietrafne, dlatego nie zasługują na uwzględnienie. Natomiast strona pozwana ponosi odpowiedzialność za działania osób trzecich, które nieprawidłowo zamontowały instalację elektryczną w części złączy, na podstawie art. 471 k.c. w zw. z art. 474 k.c.

W zakresie wysokości odszkodowania Sąd Apelacyjny odwołał się do zgromadzonego materiału dowodowego, w tym do treści sporządzonych opinii, a także zastosował art. 322 k.p.c. W zakresie wyceny biżuterii posłużył się doświadczeniem życiowym.

Powyższe orzeczenie w części, tj. w punktach: I i III zaskarżył skargą kasacyjną pozwany, zarzucając naruszenie prawa materialnego:

1. art. 471 k.c. w zw. z art. 474 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, że Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność za szkodę powstałą na skutek nienależytego wykonania zobowiązania, gdyż ponosi odpowiedzialność za działania i zaniechania osób, którymi się posłużył wykonując zobowiązanie, tj. za działanie osób trzecich, które nieprawidłowo zamontowały instalację elektryczną w sytuacji, gdy z ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia wynika, że remont instalacji elektrycznej został przeprowadzony w 1995 r., a umowę najmu zawarto w dniu 2 kwietnia 1996 r., a zatem osoby, którym powierzono wykonanie instalacji nie wykonywały zobowiązania

w rozumieniu art. 474 k.c. i w związku z tym Skarb Państwa nie może ponosić na podstawie tego przepisu odpowiedzialności za działanie tych osób;

2. art. 415 k.c. w zw. z art. 429 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na niezastosowaniu tych przepisów w sytuacji, gdy z ustaleń przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia wynika, że Skarb Państwa powierzył wykonanie instalacji elektrycznej przedsiębiorstwu wyłonionemu w drodze przetargu, które w zakresie działalności zawodowej trudni się wykonywaniem takich czynności; nadto, Skarbowi Państwa nie można postawić jakiegokolwiek zarzutu co do procedury przetargowej, wyboru wykonawcy i odbioru wykonanych prac, w konsekwencji zastosowanie w/w przepisów powinno skutkować oddaleniem powództwa w całości;

3. art. 361 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 363 § 1 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że naprawienie szkody wynikającej z uszkodzenia trofeów myśliwskich o wartości sentymentalnej w wyniku pożaru leśniczówki, obejmuje zwrot kosztów wycieczek zagranicznych, w czasie których trofea zostały pozyskane, w tym kosztów udziału w safari, polowania, pozwolenia na odstrzał, w sytuacji gdy tak ujmowana szkoda nie pozostaje w związku przyczynowo-skutkowym z pożarem leśniczówki;

4. art. 481 § 2 k.c. w zw. z art. 56 i art. 2 ust. 2 ustawy z 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz. 1830) przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na uwzględnieniu art. 481 § 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 2016 r. przy zasądzeniu odsetek za okres od 26 lutego 2014 r. do 31 grudnia 2015 r., podczas gdy z przepisów przejściowych ww. ustawy wynika, że do odsetek należnych za okres kończący się przed dniem wejścia w życie ustawy, stosuje się przepisy dotychczasowe.

We wnioskach pozwany domagał się uchylenia wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i orzeczenia co do istoty sprawy oraz zasądzenia od powodów na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego, a także orzeczenia o zwrocie spełnionego przez pozwanego na rzecz powodów świadczenia.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną, powodowie wniesli o jej oddalenie i zasądzenie od pozwanego solidarnie na ich rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Pozwany objął zakresem zaskarżenia m.in. punkt I.2 wyroku Sądu Apelacyjnego, tj. oddalający powództwo w pozostałym zakresie. Niewątpliwie orzeczenie w tej części jest korzystne dla pozwanego. Stąd, nie dysponował on gravamen do jego zaskarżenia. W takiej sytuacji, skarga kasacyjna w tym zakresie podlegała odrzuceniu na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c.

Należy zauważyć, że strona pozwana podniosła w skardze kasacyjnej tylko zarzuty naruszenia prawa materialnego. Sytuacja taka wzmacnia znaczenie normy prawnej, wynikającej z art. 398¹³ § 2 k.p.c., zgodnie z którą Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Bezspornie, strony łączyła umowa najmu lokalu mieszkalnego. Zgodnie z art. 659 § 1 k.c. przez umowę najmu wynajmujący zobowiązuje się oddać najemcy rzecz do używania przez czas oznaczony lub nieoznaczony, a najemca zobowiązuje się płacić wynajmującemu umówiony czynsz. W myśl art. 662 § 1 k.c. wynajmujący powinien wydać najemcy rzecz w stanie przydatnym do umówionego użytku i utrzymywać ją w takim stanie przez czas trwania najmu.

W związku z powyższym, na podstawie art. 659 § 1 k.c. w zw. z art. 662 § 1 k.c., można zrekonstruować normę prawną określającą treść zobowiązania wynajmującego. Otóż, powinien on świadczyć poprzez wydanie najemcy do używania rzeczy w stanie przydatnym do umówionego użytku i utrzymywać ją w takim stanie przez czas trwania najmu. Zatem, z normy tej wynika obowiązek wynajmującego, polegający na wydaniu rzeczy w odpowiednim stanie oraz drugi obowiązek obejmujący dbałość o wynajętą rzecz w trakcie trwania stosunku najmu.

Zgodnie z art. 6a ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r., poz. 1182 ze zm.), wynajmujący jest obowiązany do zapewnienia sprawnego działania istniejących instalacji i urządzeń związanych

z budynkiem umożliwiającym najemcy korzystanie z wody, paliw gazowych i ciekłych, ciepła, energii elektrycznej, dźwigów osobowych oraz innych instalacji i urządzeń stanowiących wyposażenie lokalu i budynku określone odrębnymi przepisami.

Z uwagi na to, że strony zawarły umowę najmu w 1996 r., zastosowanie znajdzie, podobnie brzmiący przepis prawa, a mianowicie art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 2 lipca 1994 r. o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych (Dz. U. z 1994 r., Nr 105, poz. 509 ze zm.), w myśl którego wynajmujący jest zobowiązany do zapewnienia sprawnego działania istniejących urządzeń technicznych budynku, umożliwiających najemcy korzystanie z oświetlenia i ogrzewania lokalu, ciepłej i zimnej wody, wind, zbiorczej anteny i innych urządzeń należących do wyposażenia lokalu lub budynku.

Niewątpliwie zatem, wynajmujący powinien wydać lokal mieszkalny ze sprawną instalacją elektryczną, a następnie dbać na bieżąco o jej prawidłowe funkcjonowanie.

W przedmiotowej sprawie Sąd ad quem ustalił, a Sąd Najwyższy związany jest tym ustaleniem - tym bardziej, że pozwany nie kwestionował tej okoliczności - że źródłem pożaru, a następnie szkody powodów, było wadliwe wykonanie instalacji elektrycznej podczas remontu w 1995 r., a więc przed zawarciem umowy najmu. Sąd drugiej instancji wprost stwierdził, że strona pozwana ponosi odpowiedzialność za działania osób trzecich, które nieprawidłowo zamontowały instalację elektryczną w części złączy, na podstawie art. 471 k.c. w zw. z art. 474 k.c.

Jednocześnie, Sąd odwoławczy uznał, że ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego nie wynika, by Nadleśnictwo P. nie wywiązywało się ze swoich bieżących obowiązków właścicielskich w zakresie dbałości o prawidłowy stan techniczny i bezpieczeństwo instalacji elektrycznej w leśniczówce W.

Oznacza to, że w świetle poczynionych ustaleń faktycznych, uprawniona jest teza, że powodowi został wydany lokal mieszkalny w stanie nieprzydatnym do umówionego użytku. Z kolei, brak podstaw aby zarzucić pozwanemu, że uchybił on

obowiązkowi utrzymywania rzeczy w odpowiednim stanie podczas trwania umowy najmu. Istotnie, trudno nie zgodzić się z takim rozumowaniem, skoro wadliwie wykonane złącza elektryczne znajdowały się w puszkach ukrytych pod boazerią.

Powyższe konkluzje mają doniosłe znaczenie prawne. Otóż, jeżeli instalacja elektryczna została wykonana przed zawarciem umowy najmu, to okoliczność ta nie ma żadnego znaczenia z punktu widzenia zakresu świadczenia wynajmującego. Bez względu bowiem na to, kto wykonywał wcześniej remont, kto dokonywał poszczególnych instalacji w budynku, z punktu widzenia obowiązków pozwanego, jako strony umowy najmu, istotne jest to, czy wydał on powodowi lokal mieszkalny w stanie przydatnym do umówionego użytku. Słusznie podkreśla się w doktrynie, że rzecz powinna być wydana najemcy w stanie przydatnym do używania jej w zakresie i w sposób określony w umowie najmu. Natomiast, jeżeli w umowie nie ma stosownego postanowienia w tym zakresie, rzecz powinna być wydana najemcy w stanie nadającym się do użytku zgodnego z właściwością i przeznaczeniem rzeczy. W przypadku z kolei lokali mieszkalnych, muszą one nadto spełniać wymogi wynikające z cytowanych powyżej: ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego, a wcześniej z ustawy o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych.

Sąd drugiej instancji ustalił, że przedmiotowy lokal nie został wydany w stanie przydatnym do umówionego użytku. W takiej sytuacji, odpowiedzialność pozwanego powinna kształtować się na podstawie art. 471 k.c. Tymczasem, Sąd ad quem, wprawdzie powołał się na ten przepis, ale ubocznie, gdyż główne rozważania poczynił w obrębie art. 474 k.c., który nie może mieć zastosowania w okolicznościach niniejszej sprawy, gdyż Sąd odwoławczy wykluczył brak dbałości po stronie pozwanego o przedmiot najmu po zawarciu umowy.

W rezultacie, Sąd Apelacyjny nie dokonał właściwej subsumpcji ustalonego stanu faktycznego pod odpowiednią normę prawa materialnego. Stąd, zarzut obrazy prawa materialnego okazał się uzasadniony. Jeszcze raz należy wskazać, że Sąd dokonał analizy elementów normy prawnej zawartej w art. 474 k.c., pomijając analizę przesłanek odszkodowawczych zawartych w art. 471 k.c.

W świetle poczynionych ustaleń faktycznych, co do zasady, wykluczyć należy zbieg podstaw odpowiedzialności *ex contractu* i *ex delicto*.

Zgodnie z art. 443 k.c. okoliczność, że działanie lub zaniechanie, z którego szkoda wynikła, stanowiło niewykonanie lub nienależyte wykonanie istniejącego uprzednio zobowiązania, nie wyłącza roszczenia o naprawienie szkody z tytułu czynu niedozwolonego, chyba że z treści istniejącego uprzednio zobowiązania wynika co innego.

Warto przytoczyć wypowiedź, która wprowadzie dotyczy odmiennego stanu faktycznego, ale wskazuje na kierunek wykładni instytucji zbiegu norm. Otóż wskazano m.in., że nienależyta realizacja obowiązku pieczy nad lokalem, której skutkiem jest szkoda właściciela lokalu, uzasadniać może odpowiedzialność odszkodowawczą wykonawcy remontu i przebudowy mieszkania opartą na regułach kontraktowych (art. 471 k.c.). Niewykluczona jest także możliwość dochodzenia roszczeń z podstawy deliktowej, gdyby okazało się, że wykonawcy remontu i przebudowy mieszkania (jego pracownikom) można przypisać dopuszczenie się czynu niedozwolonego (art. 443 k.c.) - por. wyrok Sądu Najwyższego z 30 września 2010 r., I CSK 689/09, niepubl.

Poczynione w sprawie ustalenia faktyczne - także w kontekście art. 429 k.c. - prowadzą do wniosku, że pozwanemu nie można przypisać dopuszczenia się czynu niedozwolonego.

Uzasadniony okazał się także zarzut zawarty w punkcie 3 petitum skargi kasacyjnej. W zakresie wyceny trofeów myśliwskich, Sąd drugiej instancji odwołał się do opinii biegłego, pomijając zupełnie analizę tego dowodu, w kontekście zarzutów pozwanego, podniesionych bezpośrednio po sporządzeniu ekspertyzy. Dodać trzeba, że Sąd pierwszej instancji wprowadzie nie czynił ustaleń w zakresie wysokości dochodzonych roszczeń, to jednak jednoznacznie skrytykował opinię obejmującą wycenę trofeów myśliwskich. Obowiązkiem Sądu odwoławczego było odniesienie się do zarzutów pozwanego i stanowiska Sądu a quo.

Trafny okazał się także zarzut zawarty w punkcie 4 petitum skargi kasacyjnej. Otóż, słusznie wskazał pozwany, że data 1 stycznia 2016 r. stanowi cezurę zasad formułowania rozstrzygnięcia o odsetkach ustawowych. Od tej daty powinno

zasądzać się ustawowe odsetki za opóźnienie, natomiast przed tą datą - ustawowe odsetki.

W tym stanie rzeczy orzeczono, jak w punkcie 2 sentencji, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c.

jw